

In memoriam Csurka István

Szerettem, tiszteltem? Egyik se igazán jó szó ide.

Bírtam.

Örültem, ha megláttam. Bírtam a darabjait, élveztem a társaságát. Morogtam rá, de nem resteltem beismerni, hogy megint és megint és újfent igaza van, lett, bejött, amit előre jelzett. Azt mondják most, hogy meghalt: egész élete merő szerepváltás volt. Politikus, író, publicista? Soha egységesebb életmű, mert rend volt benne, a lelkében. Ezért lehetett támadhatatlan, noha mindig és minden irányból lőttek rá egész életében. Vagy visszalöttek. Oly mindegy. Írásai a *Magyar Fórumban* az új Magyarország történetének leghitelesebb krónikás darabjai. Azon tűnődöm most, halála hírére, hogy nem ő, ez a nagy magyar író volt-e az ezredforduló legokosabb embere a magyar politikai életben?

Alexa Károly

Csurka István

Soros György bejövetele

Valamikor 1984 végén vagy 85 elején baráti meghívást kaptam egy elegáns vacsorára az akkori Budapest egyik legdrágább és méltán híres vendéglőjébe **Eörsi Istvántól**. A költőt, műfordítót, író, sőt drámaíró kollégát, aki néha megmutatta nekem elkészült darabjait, valahol a körülöttem gomolygó rendszert el nem fogadók, megbecsült emberek között, a haverkodásnál több, de barátnak nem nevezhető kategóriában tartottam számon. Megbecsülését az adta, hitelesítette számomra, hogy a barátom, Rákossy Gergely, beszámolván a közös börtön éveikről mindig a megbecsülés hangján, bátorságát és egyenességét elismerve szólt **Eörsi Istvánról**. Lényének a fő vonása a közvetlenség és a vidámság, nyitottság volt, a legdühítőbb hányattatását is, például köny-

vének visszautasítását nevetésre ingerlően tudta előadni. Felsorolta ugyanis azokat a képtelen érveket, amivel a lektortól visszakapta, vagy amelyekkel húzásokra, változtatásokra, azaz a rendszer elismerésére és kiszolgálására akarták rábírní. **Eörsi** mindig azt mutatta meg, hogy mennyire hülye az, aki vele szemben áll az állam, a párt részéről. Kedveltem és figyeltem is őt, mert művelt volt és elviselte, ha pocskondiáztam azt, akit éppen fordított vagy magyarázott. És ez a valaki mindig Lukács György volt. **Eörsi** hivatásszerűen – ahogy ma mondják – bele volt zuhanva Lukácsba. Szólt, persze a gyengéiről is, de csak a zseni gyengéiről. Lukács teljes bünlajstromát, életét, a Tanácsköztársaság alatti viselt dolgait akkoriban még csak felületesen is-

mertem. Elég volt annyit tudnom, olvasnom, hogy Thomas Mann beleírta alakját *Varázshegy* című nagyregényébe, s bizony nem tüntette fel vonzó alakként. Amikor **Eörsivel** találkoztam az irodalmi életben, a kávéházban vagy másutt, mindig elhatároztam, hogy ha a fene fenét eszik, egyszer átrágom magam egy Lukács-művön, de ezt a fogadalmamat soha nem tudtam teljesíteni. Lukács leginkább azért volt a bögyömben, mert a Nemzeti Színház lebontása idején förtelmes lekcicsnylést írt az *Az ember tragédiájáról*, s ezt sokadmagammal provokációnak éreztem. Egy marxista, kommunista, moszkovita és életidegen alak okoskodásának, s fel sem tételeztem, hogy ez voltaképpen az 1919-es zsidó rombolás folytatása akart lenni. Lukács zsidó volt, persze, tudtam, megöregedve jellegzetes példányá lett népének, lefittyenő húsos vastag ajkához odaragadva mindig ott lógott egy félig szítt szivar, de mégis elsősorban kommunista volt a szememben. Egy faj támadásaként felfogni egy másik ellen, egy kultúra tudatos megtámadásának látni, azt hiszem, lehetetlen is lett volna abban a korszakban, amikor minden nyomorúságunkat szovjet és kommunista számlára írtuk fel. Egész lényünk telítve volt még a szovjet rendszer megvetésével. A zsidókérdés is alapjában csak Aczél-kérdés volt, azaz pártkérdés és Lukács még bizonyos felmentést is élvezett, mivel hírelt némi szembenállása Aczéllal. Pest, az a bizonyos „pesti”, a hangadó értelmiség mindenestül benne volt a párt-árnyalatok közötti különbségtevésekben, egészen pontosan a rá átragadt és fel sem tűnő „hochmecolásban”. Nekem magamnak is szükségem volt még a rendszerváltást közvetlenül megelőző faji tapasztalatokra, a különböző átállási sebességek eredetének felismerésére, a köpenyegfordítás könnyed mozdulatának egyfelőli, a vonakodásnak, a lassúságnak és szégyenkezésnek másfelőli megtapasztalására. S mi tagadás, előbb magamban is fel kellett ismernem szerecsélen magyar fajtám jellegzetességeit. Mindenekelőtt a balekságot.

Nincs már faji alapú magyarságunk, nem tudjuk, melyik rendszer működik ellenünk, velünk szemben, melyik embernek van valami hátsó célja velünk, sorsnak fogunk fel mindent és belenyugszunk. Keleti emberek vagyunk.

Eörsi meghívása tulajdonképpen **Soros György megbízásának teljesítése volt**. Azt adta elő fülig-szájjal a költő, hogy van neki egy volt iskolatársa, aki dúsgazdag lett Amerikában, nem tud mit kezdeni a sok pénzével, és egy részét szeretné a magyar kultúrára költeni. Ennek a részleteit kívánja megbeszélni velem és néhány barátommal, író társammal, megbízható emberekkel. – Soros? – kérdeztem – Nem Sörös? – Nem. Fura volt, sose halottam még ilyen nevet. **Eörsi** azonnal megértette, hogy azon gondolkodom, hogy zsidó-e az iskolatárs és megnyugtató, hogy igen. A negyvenes évek végén menekült el a szülei-vel, miután a náciakat valahogy megúsza. Mőfelett meg voltam nyugtatva: nem akarnak becsapni. Azt, hogy mi volt az eredeti neve apjának, amiből Soros lett, nem árulta el **Eörsi**, én meg nem kérdeztem. Ezt most olvasom az interneten évtizedekkel később. Schwartz

Tivadar újságíró, író volt az apuka. Sose halottam. Hová írhatott az öreg?

Megköszöntem a meghívást és tudattam, hogy ott leszek. **Eörsi** felsorolt néhányat a már meghívottak közül, megemlítve Mészöly Miklóst, Csoóri Sándort, Domokos Mátyást és Vásárhelyit, aki szintén közelebbről ismeri a meghívó pacákat. (Akkoriban még „a tag”, „a pacák”, „az ürge” rendfokozattal láttuk el a harmadikat, akiről beszélünk, de az ügötön a „baldóver” is járta, amit soha nem értettem.)

A felsorolt társaság – persze volt ott még más is – maga volt a szavatosság. Aki ilyen nevekkal akar valamit megbeszélni, komoly ember. Le voltam véve a lábamról.

A kellemes, gazdag vacsorán, amely a Margit utcai Margitkert vendéglő különterében zajlott, behallatszott a cigánymuzsika – a legjobb, ami a fővárosban felcsendült mintegy finom jelzéseként annak, hogy hol is vagyunk. Az esten tulajdonképpen csak az derült ki, hogy a dolog komoly. A pali (6, ezt kihagytam az előbb) nem egy bogaras, magát így előre toló és reklámozó sznob üzletember, hanem egy hozzánk hasonló antikommunista, akit csak az óvatossága tart vissza attól, hogy ezt a mivoltát közvetlenül is kifejezze. A dolgokról és a világfolyamatokról, a történelemről alkotott véleményei egybeestek a miénkkel. Azon a reménytelenségen nevetett, amin mi neveltünk, feltűnt azonban, hogy optimista mégis. Ez egy kis zavart keltett bennem.

1985-ben már annyira képtelenek voltak a magyar viszonyok, hogy semmilyen asztaltársaságban nem tettek hangfogót a szájukra az emberek. A rendszer büzlött és maguk a rendszer védnökei, funkcionáriusai is csak hivatalos alkalmakkor védelmeztek. Bor mellett, a kiskocsmáktól az előkelő helyekig, a talponállótól a bögrecsárdákig mindenki – valamilyen módon – versenyben szidta a rendszert. Pontosabban az elidegenedett rendszert, valami általánosat, valami „ez van”-szerűt, valami képtelen felsőbbiséget. A világot. A tahóságot, a vaskalaposokat. A Keletet. A liberalizmust soha. Mert a liberalizmus, hiába volt már több nagy elemző műben összekötve és együtt vádolva a bolsevizmussal, az egész európai fejlődés eltorzulásával, ezeket még nem ismertük, illetve nem tettük magunkévá, mert a bőrünkön semmilyen liberalizmusból származó horzsolást még nem éreztünk. A liberalizmus vágyalom lett. Diktatúra ölelt körül bennünket. Véres emlékek, véres tapasztalatok. A véres tapasztalatok messzire elgyűrűznek lelkünkben, és sok mindent elfojtanak. Csak amikor az ember a történelmet elemzi, egy konszolidált korszakban, amikor már több éve nem jött hír akasztásról, íróasztalnál ülve, vagy egy kényelmes fotelben vitatkoztatva, hajlamos kihagyni a véres tapasztalatok messze elgyűrűző hatását. Pedig a régi félelem ott van az írás jelzőiben, a vita követelődéseiben. A kifolyt vér felszívódott a lélekbe, akár a tudatalattiba. S a nemzet, amelyiknek sok véres tapasztalata van, vagy csak véres tapasztalatai vannak, akkor is fél, amikor már bátorságot mutat fel írásban vagy követeléseket támaszt és hangoskodik. Bátor, de fél, s akkor is, amikor már nem kéne. Ezért kap a liberalizmus után. (Folytatjuk)

Csurka István a Hercegprímás utcában